

Bázis keret helyett

Koncepcionális javaslat egy új tantervre

I. A jelenlegi kerettantervvel szembeni problémáink

A) A jelenlegi kerettantervvel való tanári elégedetlenség egyik szakmai oka maga a koncepció kiindulópontja, az, hogy **csak az órák 10%-ban kíván mozgásteret biztosítani** a tanároknak, a helyi pedagógiai programoknak, az eltérő kompetenciákkal rendelkező tanulóközösségek egyedi felkészítésére.

A 10%-os „szabadság” maga a teljes **uniformizálási szándék**, ugyanis kb. ennyi óra az, amelyik különböző okokból elmarad, vagy más funkciót kap. Kezdődik olyan objektív okokkal, hogy hiába számolunk például heti 2 órával, ha a péntekre jutó órákból minden évben kevesebb van, mint a hét közepén. Majd jönnek az iskolai ünnepek, koncertek, orvosi vizsgálatok, fogorvoshoz kísérés, évkezdő és záró órák, karácsonyváró, a nagyarányú hiányzások, amikor nem lehet a tervek szerint haladni, mert influenza-járvány van vagy nyílt nap valamely középiskolában vagy egyetemen.

Kerettanterv helyett bázistantervet és választható kiegészítéseket, valódi alternatívákat javaslunk, úgy, hogy a bázistanterv a tanórák legfeljebb 50%-át töltsse ki.

B) A jelenlegi kerettanterv másik jelentős szakmai problémája, hogy **a tantárgy tartalmát kiegészítette pénzügyi, munkaügyi, állampolgári és társadalomismereti témákkal**, teljesen megszüntetve az önálló társadalomismeret tantárgyat. Ezt a változtatást több okból aggályosnak tartjuk. Egyrészt a **történelem szakos tanárok többsége ezekre a témákra nincs felkészülve**, véletlenszerű, hogy egy saját maguk által finanszírozott továbbképzésen felkészítik-e őket. Ennél fontosabb, hogy **a történelem és a társadalomismeret NAT-ban megfogalmazott célrendszere és az érettségi követelménye is eltér egymástól**.

A történelem állampolgári tudatot formál, a társadalomismeret állampolgári készségeket. A történelem leíró jellegű, a fennállót értelmező, nem a jövőre felkészítő, hanem, általános műveltséget adó tantárgy, amelynek fontos célkitűzése a nemzeti identitás kialakítása. A történelemoktatásnak az objektív tények megismeréséből kell kiindulni, és értelmezésében, következtetésében lehet eltérő.

A történelem tantárggyal ellentétben a társadalomismeret direkt szocializációs tárgy, amely a diákok személyes felelősségének, állampolgári felelősségtudatának kialakítására törekszik, tevékenykedtet, társadalmi részvételre buzdít. Témáinak a megvitatása egyéni vélemények, álláspontok megismerését, esetleg ütköztetését kívánja, rendszeres disputát és projektmunkát, drámapedagógiai eszközök alkalmazását feltételezi. Több témában elkerülhetetlen, hogy aktuálpolitika is megjelenjen. (Pl. Matolcsy vezette MNB felfogása az MNB szerepéről már kiindulásában is egészen más, mint más közgazdász iskoláké, a diákokhoz ezzel kapcsolatban mind a médián, mind a családi környezetben keresztül rengeteg információ és vélemény jut el,

ezekről nagyon jó vitákat, disputákat lehet rendezni, ami közben nem szerencsés, ha a gyerek fejében az jár, vajon az álláspontja nem befolyásolja-e a továbbtanuláshoz szükséges történelem osztályzatát.)

Javasoljuk az önálló társadalomismereti tantárgy visszaállítását a 10. és 11. évfolyamra. Ennek a tantárgynak akár az érdemjeggyel történő osztályzatától is eltekinthetünk, elegendő lenne a megfelelt, jól megfelelt, nem felelt meg értékelési forma.

Amelyik iskolában erre lehetőség van, ott a tantárgyat blokkosított formában illeszthetnék be az órarendbe – a nyelvi órákhoz vagy az érettségi előkészítő fakultációkhoz hasonlóan – és a diákok optimális esetben akár választhatnának is, hogy melyik tanár, melyik előre meghirdetett módszerét, mire fókuszáló tematikáját választják.

C) A kerettanterv harmadik főbb problémája, hogy bár csökkentette a korábbiakhoz képest a megtanítandó témákat és adatokat, de változatlanul kronologikus rendben végigvezeti a tanulót kétszer (általános iskolában és középiskolában is) az egész történelmen. S a fent említett kiegészítésekkel a kerettanterv így **elvégezhetetlen mennyiségű tananyagot ír elő**. A problémát tovább fokozza, hogy a csökkentett tematikához rendelt „fejlesztési területek” példái sokkal több téma előfordulását, megtanítását célozza. A kerettanterv készítői ezzel kapcsolatban azt szokták válaszolni, hogy ezek „csak” példák, de mégis ezek azok, amelyek a tanár számára jelölik a feladatokat.

A kerettantervi adatok szűkítése és ez utóbbi probléma sokszor feloldhatatlan ellentmondást okoz. Például a görög-perzsa háború nem témakör, de az előzetes tudásnál és a fejlesztendő területeknél is szerepel, ugyanakkor az adatoknál nem. Így ez most ismerendő anyagrész vagy teljesen kihagyható?

D) A jelenlegi kerettanterv így, az elvárt adatokon túl, **nem elég konkrétan fogalmazza meg a tartalmi követelményeket**, sok a bizonytalanság abban, mi az, ami valóban nélkülözhetetlen. Ezt a bizonytalanságot érezni a kísérleti tankönyvekben is, amelyek elvileg a kerettanterv követelménye alapján készültek, mégis sokkal több adatot, tény, háborúk részletező bemutatását tartalmazzák, mint amit elvárnánk.

E) A kerettanterv kiemelt célnak tartja **a kompetenciák fejlesztését**, ami nagyon időigényes feladat tanárnak és diáknak egyaránt, ehhez a jelenlegi kerettanterv **nem biztosít elegendő időt**.

F) A jelenlegi kerettanterv – naivan, optimistán, kinyilatkoztatásszerűen - részletesen felsorolja az **előzetes tudás** elemeit, amihez képest azt tapasztalják a gyakorló tanárok, hogy ez egyáltalán nem valóságos, **a diákok nem rendelkeznek** sem a leírtaknak megfelelő kompetenciákkal, sem az elvárt tényleges tárgyi tudással. 4 év távlatából ez lényegében el sem várható tőlük. Az illúziókra épülő tervezés szükségszerű kudarcát – legkésőbb a Rákosi korszak óta – ismerjük.

II. Egy új bázis tanterv létrehozásának a folyamata

A bázis tanterv kialakítását **többszintű egyeztetési folyamat hozná létre**, bevezetését követően pedig két évente felülvizsgálata javasolt, de nem lenne állandó változtatási kényszer.

Az egyeztetési folyamatba elsőként az önként vállalkozó tanárokat vonnánk be, munkaközösségenként kikérve a véleményüket, hogy a – kiindulási alapnak tekinthető - jelenlegi kerettantervből mit tudtak megvalósítani, milyen mélységben és mit nem. Azokat a tananyagelemeket, amelyeket az iskolák jelentős része nem tudott megtanítani saját véleménye szerint sem, teljesen fölösleges bármilyen tantervben szerepeltetni, mert nem eredményezhet mást, mint frusztrációt, önértékelési gondokat, kognitív disszonanciát.

A középiskolai bázis tanterv készítéséhez elengedhetetlenül **szükséges felméréseket készíttetni** az egyetemekkel, vagy az MTA kutatóintézet szakembereivel. A felmérést 3 évente meg kell ismételni, hogy **követni lehessen mekkora előzetes tudással és milyen szintű, a történelemhez kapcsolódó kompetenciákkal rendelkeznek a diákok** az általános iskola elvégzése után.

A bázis tanterv kidolgozásába más tantárgyak; irodalom, földrajz, művészetek tanárait is be kell vonni, mert így részben elkerülhetők a redundáns elemek, másrészt nem lesznek hiátusok. Ugyanakkor a más tárgyakkal való együttműködésnek a realitáson és nem a lehetőségek szintjén kell alapulni, hisz nem túl sok iskolában készítettek szeptemberben a heti 1-2 órás informatika órán blogot, s hiába került be a történelem kerettantervbe, hogy „*(interaktív tábló) készítése az ókori Egyiptom témájában*”.

A bázis tanterv készítésébe természetesen az egyetemeket is be kell vonni, egyrészt, mert így megismerhetik, hogy milyen elvárásaik lehetnek jövőbeli diákjaikkal szemben, másrészt közvetítik az új tudományos álláspontot, esetleges alternatívákat. Nemcsak a BTK bevonására lenne szükség, hanem jogászokéra, közgazdászokéra, szociológusokra, pszichológusokra is.

A bázis tanterv munkapéldányával a készítőket országos roadshowra küldenénk, hogy a közvetlen demokrácia eszközének felhasználásával minél többen kapcsolódjanak be magának az alkotásnak a folyamatába.

A bázis tanterv kipróbálását minimum egy tanéven át folytatnánk – különböző iskolatípusok diákjaival, ügyelve arra, hogy az iskolák is eltérő méretűek, eltérő színvonalúak legyenek.

III. A duplikált és lineáris oktatás helyett tematikus bázisterv az általános iskolák számára

A lineáris, kétkörös történelemtanításból adódóan a diákok először az általános iskolában tanulják végig a történelmet az őskortól napjainkig, majd középiskolában megismétlik azt. De az adott szakaszban csak egyszer foglalkozunk egy témával, hisz még ismétlésre is alig marad idő. Így nem rögzülnek igazából a fogalmak és a tények sem. A nyelvtanulásban ismert, hogy milyen sokszor, különféle környezetben kell egy szónak előfordulni ahhoz, hogy tudása évtizedeken át fennálljon, az évszámok és nevek tudásánál sem lehet másként. Ezért ennek a gyakorlatnak a fenntartását nem javasoljuk.

Az általános iskolában a lineáris – őskortól a napjainkig tartó – tanítás helyett az irodalomtanításban már alkalmazott tematikus feldolgozást javasoljuk. Így bizonyos fogalmak, események, évszámok újra és újra előkerülnének, és reményeink szerint rögzülnének. Fokozottabban érvényesíteni lehet az életkori sajátosságok figyelembe vételét, mint a kronológiára alapozottnál. Az óra eleji ráhangolás időszakában, vagy a reflexió részeként tehetünk be ismétlési feladatokat. Ez a megoldás jobban motiválhatja diákjainkat, s ez az eredményesség egyik feltétele. Napjainkban ugyanis a tanulók jelentős része az őskor iránt még érdeklődik, szereti annak a feldolgozását, még köti a mesék világához. Mire Róma kialakulásához ér, elege lesz a nevekből és évszámokból, és fel is adja a tanulást, többen a megértést is. Az egyes témák feldolgozásán belül viszont megmaradna az időrendiség, (kivéve ünnepek) hogy új típusú összefüggéseket is ki lehessen alakítani. A tudáselemek saktáblaszerűen (napjainkban Excel-tábla) kapcsolódnának össze, és négy év alatt talán összeállnak egy történelmi bűvös kockává.

A hon-és népismeret és a történelem tantárgy integrált oktatása feltétlenül szükséges, hisz a témák egy része között átfedés van, a történelem tantárgy számít az ott megszerezhető ismeretre, ezért nagyobb teret szánhat a nemzetközi összehasonlításra, az egész világra való kitekintésre, a hazaival való összehasonlításra.

A történelem szakos kollégákat iskolájuk támogatásával végzett továbbképzéseken fel kell készíteni a változásokra, jó példák, óratervek bemutatásával segíteni a felkészülésüket. Tárgyi tudásuk elegendő, hisz társadalomtörténettel, technikátörténettel, életmód történettel, az ipari forradalom szakaszaival és mindenekelőtt kompetenciafejlesztéssel eddig is foglalkoztak.

Az alábbi tematikus bázisterv első javaslata egy diákközpontú, ismétlésre, a diákok egyéni igényéhez jobban alkalmazkodni tudó tananyagbeosztásnak. A bázisterv kötött óraszámait csak az éves órakeret felét tennék, ki, így a tanár mérlegelhet, hogy a jobb kompetenciájú tanulókkal projekteket, gondolattérképeket készített, vagy úgy ítéli meg, hogy a tanulóknak inkább a szövegértés gyakorlására, netán tanulási módszerek megismerésére van inkább szüksége.

Tematikus bázisterv egy lehetséges megoldása

Az egyes témakörök feldolgozására 6-14 tanóra áll rendelkezésre. Az alábbi példák csak ötletek, az elképzelt bázistervbe természetesen részletes és konkrét tematika kerülne.

Mindegyik nagyobb témakörhöz tartozik egy-egy ötlet, hogy a témakör elsajátítása során mire fókuszáljunk, hogy közben a diákokat a történelmi ismeretszerzés módszertanába is bevezessük. Utalunk arra is, hogy hol látunk lehetőséget bizonyos témakörök összekapcsolására.

5. osztály:

Teremtés történetek, eredetmondák, legendák és krónikák: Biblia Teremtés Könyve; magyar eredettörténetek (Emese álma, csodaszarvas, turul); cigány eredetmondák; Trójai mondakör, görög mitológia pl. Európa elrablása; Romulus és Remus; István legendája, Anonymus, Julianus barát, legendák Mátyásról, Kőrösi Csoma Sándor kutatásai stb.

Közben könyvtári óra. Történelmi információk gyűjtésének első lépései.

Lakóhely: barlangok, faházak, nádkunyhók, királyi paloták, nemez sátor, tipi indián sátor, középkori város, urbanizáció, Budapest, metropolis, élet az űrhajóban vagy egy sarki kutatóállomáson stb.

Közben ismerkedés a térképekkel, az atlasz használatával, valamint a képi forrásokkal. Lehetőség szerint múzeumi óra is.

Táplálkozás: zsákmányolás, halászat, vadászat, földművelés, állattenyésztés, római és Mátyás-kori lakoma, éhínségek, burgonya elterjedése, tartósítás, konzervipar, gyorséttermek, érdekes nemzeti étkezési szokások.

Kapcsolatteremtés az előző témával, a lakóhellyel.

Közben a földrajzi adottságokból adódó jellemzőkre is kitérni. Ismerkedés a forrásgyűjtés módszerével.

Öltözködés: bőr, szövés-fonás, kínai selyem, tunika, tóga,, „bíborban született”, középkori céhes ipar (csizmadia, selyemfestők, csipkeverő, takács stb.), korok viseletei, magyar népviselet története, angol textilipar és az ipari forradalom, műszál, farmer, divatbemutató és az IKT, second hand és online rendelés.

Kapcsolatteremtés az előző témakörökkel, a lakóhellyel és a táplálkozással.

Közben a különböző történelmi korszakokba való bevezetés, az időbeli tájékozódás alapjai. Tárgyi emlékek, mint források.

Közlekedés: háziasítás, kocsi, gálya, perzsa tengeri támadás, földrajzi felfedezések, gőzhajó, vasút, Titanic, T-modell, repülő, atom-tengeralattjáró, űrhajózás stb.

Kapcsolatteremtés a lakóhely témakörrel.

Közben az ábrák és képek, mint történelmi források használata.

Higiénia, orvoslás: Aszklépiosz és Hygieia, Hippokratész, fürdők, járványok, „orvoslás” a középkorban, rituális szereppel is bíró tisztálkodási szokások a különböző vallásokban, hétköznapi higiénia a kora újkorban, ipari forradalom hatásai és új felfedezések, a járványok leküzdése-új kórságok, várható élettartam alakulása, egyes korok rettegett betegségei, közegészségügy kialakulása, betegségek modern diagnosztizálása, alternatív gyógymódok, vitaminok felfedezése, szerepe stb.

Kapcsolatteremtés a legendákkal.

Információgyűjtés az internet segítségével.

Ünnepek: augusztus 20., március 15., október 23.

Közben bevezetés a forráskritikába, a szemtanú, memoáirodalom és a történész szemszöge.

6. osztály:

Kommunikáció: barlangrajz, füstjel, ékírás, kipu- csomóírás, perzsa futárszolgálat, görög abc, római számok, kódex, Corvinák, arab térkép, középkori posta, Guttenberg-galaxis, morze, telefon, rádió, tv, mobil, internet stb.

Kapcsolatteremtés a közlekedés témakörrel.

Közben ismerkedés a kronológiával.

Fegyverek: kőbalta, nyíl, hajítógép, légió, kalandozó magyarok, reflex-íj, középkori páncélos, huszita harci szekér, Rákóczi ágyúí, huszárok, Görgey sikerei, lövészárók, mustárgáz, tank, bombázás, Hiroshima, csillagháború, izraeli vaskupola, amivel kivédhetők a rakétatámadások stb.

Kapcsolatteremtés a táplálkozás témáival.

Közben az eltérő nézőpontok felismerése, bevezetés a disputa módszerébe.

Kereskedelem: árucseré, selyemút, közvetítő kereskedelem, középkori árumegállító jog, középkori piac a főtéren, Levante, Hanza, Atlanti-óceán, pénzváltók, tőzsde, vasúti áruforgalom, jegyrendszer a háborúban, önkiszolgálók, áruhiány a „kommunizmusban” reklámok, multik, online-rendelés stb.

Kapcsolatteremtés a táplálkozással és a közlekedéssel.

Közben bevezetés a grafikonok, diagramok elemzésébe, tények és következtetések megkülönböztetése.

Gazdasági élet szinterei, szereplői: ősközösség, az első mesterségek, Athén iparosai, kikötője, rabszolgatartók, római lovagrend, céh és mesterei, holland kisbirtokosok, manufaktúra, gyár, szakszervezet stb.

Kapcsolatteremtés a kereskedelemmel foglalkozó témákkal.

Közben a társadalmi munkamegosztás jelentőségének felismerése. Gondolattérkép készítés.

Közösség és a hatalom szimbólumai: törzs, nép, nemzet, légió jelvényei, nemesi címer, koronázási szokások, jelképek a világban, a Szent Korona, Anjouk lilioma, kokárda, nemzeti zászlók, himnuszok, EU szimbólumai stb.

Kapcsolatteremtés a teremtés történetekkel, eredetmondákkal, legendákkal.

„Mindennapi” kultúra: varázsének, sámánok, táltosok, görög színház, olimpiai játékok, lovagi torna, Shakespeare színháza, Firenze, a reneszánsz kultúra központja, Erdély aranykora, reformkor kultúrája, filmipar, sport a XX. században, nemzeti kultúránk, kiállítások, múzeumok stb.

Kapcsolatteremtés a kommunikációval, öltözködéssel.

Közben egy kiállítás felkeresése. Ismerkedés drámapedagógiai módszerekkel.

7. osztály:

Az egyes témakörökre 4-10 óra fordítható.

Írás fejlődése: egyiptomi írások, kínai képirás, föníciai hangjelölő írás, Nagy Károly kora, Cirill, miniatúra, Biblia-fordítások hatása, arab betűk, kötelező iskolába járás (Mária Terézia és Eötvös), palatábla, gyors- és gépirás, titkosírások a háborúkban, braille-írás, írástudatlanság napjainkban stb.

Kapcsolatteremtés a kommunikációval.

Közben a szöveges források elemzési szempontjai és a történelmi esszé írásának lépései.

Energia-források: tűz, vitorlás, gálya, vízimalom, igavonók, Hannibál elefántjai, szélmalom, szivattyúzás, gázláng, gőz, robbanómotor, német hadsereg energia-hiánya, atomenergia, Csernobil és Fukushima, napenergia, olaj-sejkségek, földgáz vezetékek és tankerek, benzinár-robbanás, alternatív energiák, passzív ház stb.

Kapcsolatteremtés a lakóhellyel és a gazdasági élet szintereivel.

Közben statisztikai adatokból tények és megállapítások megfogalmazása.

Hadseregek: agyaghadsereg, Spárta, (spártai nevelés) Nagy Sándor, Marius, Caesar, vikingek, Hódító Vilmos, Hunyadi János katonái, Mátyás fekete-serege, oszmán-törökök-Nagy Szulejman, Zrínyik, Rákóczi kurucok, Napóleon, K. und K., Vörös Hadsereg, Nato, ENSZ kéksisakosai stb.

Kapcsolatteremtés a fegyverekkel, táplálkozással, közösség és hatalom szimbólumaival.

Közben a történelematlasz használatának gyakorlása.

Környezetkárosodás, környezetvédelem: Mezopotámia elsivatagosodása, talajeróziók, Pompeii, Duna-szabályozás előnyei és hátrányai, Széchenyi életműve, Hollandia, ipari forradalom előnyei és hátrányai, szmog, szovjet tervek és tettek, erdőirtások és savas esők, Rió, Greenpeace stb.

Kapcsolatteremtés a táplálkozással, energia-forrásokkal.

Közben feltételezések megfogalmazásának gyakorlása.

Kulturális örökségünk: UNESCO lista, kínai nagyfal, piramisok, Petra, Kréta, Trója, Sziklamecset és siratófal, Notre- Dame, Speyer, Lübeck, Erdély erődtemplomai, Velence, Selmezbánya, Schönbrunni Kastély, Mostar öreghíd és felrobbantása, Andrassy út és Hősök tere, Sydney operaház, Szabadság-szobor, Krakó, nagy építészek; Pollack Mihály, Ybl Miklós, Gropius, Breuer Marcell stb.

Projekt-munka és „portfolió” készítés.

Kapcsolatteremtés a közösség és hatalom szimbólumaival, környezetvédelemmel.

Sorsfordító csaták: Marathon, 2. pun háború, Poitiers, Augsburg, tatárjárás-1241, 1456, Pákoz, Przemysl vagy Isonzó, Verdun, Dunkerque, Voronyezs és Sztálingrád, Normandia, Dien Bien Phu stb.

Kapcsolatteremtés a fegyverekkel, hadseregekkel, táplálkozással, közösség és hatalom szimbólumaival.

Közben a kronológia és atlasz használata.

Vallások, vallásalapítók: természeti „vallások”, görög és római istenek, buddhizmus, brahmanizmus, zsidó vallás, kereszténység születése és terjedése, európai népek kereszténység előtti „pogány” vallásai, a nyugati és keleti kereszténység, protestáns egyházak, iszlám.

Kapcsolatteremtés a közösség és hatalom szimbólumaival.

Vallási ünnepkörök, vallási szokások: zsidó ünnepek, szokások; keresztelés, karácsonyi ünnepkör, húsvéti ünnepkör, szentek tisztelete, reformáció napja, úrvacsora; iszlám vallás, Ramadán; zarándoklatok stb.

Kapcsolatteremtés a teremtéstörténetekkel, táplálkozással, közösség és hatalom szimbólumaival.

Közben prezentációk készítésének gyakorlása.

Iskolai emléknapok: október 6., holokauszt, cigány holokauszt, felvidéki magyarok kálváriája, kommunizmus áldozatai, németek kitelepítése, május 8/9.

Kapcsolatteremtés az ünnepekkel.

Családi dokumentumok gyűjtése, tabló/kiállítás készítés.

8. osztály:

Témakörönként 4-12 óra;

8. osztályban már beemelnénk politikatörténeti témákat a tananyagba, amely azonban nem jelentene csak esemény-centrikus feldolgozást. Inkább egy-egy korszak, eseménysor több szempontú körbejárását képzeljük el, egyfajta „felülről” való rátekintést és „alulról” történő megvizsgálást. Mindehhez hozzájárulna, a már reményeink szerint 5.-7.-ben elsajátított forrásfeldolgozó ismeretek kamatoztatása.

A demokráciák kialakulása, működése: Athén, Angol parlamentarizmus, USA, a modern demokratikus rendszerek alapjai. A polgárok jogai, szerepe, részvétele a politikában.

Kapcsolatteremtés az ünnepekkel.

A magyar reformkor: nacionalizmus, liberalizmus, nemzeti kultúra, nyelvkérdés, jobbágykérdés, gazdasági kihívások és modernizáció, Kossuth, Széchenyi, európai kitekintés stb.

Kapcsolatteremtés a közösség és hatalom szimbólumaival.

1848/49: Forradalom és szabadságharc fontosabb eseményei kortársak szemével és 1848-1849 mai „üzenetei”.

Kapcsolatteremtés a fegyverekkel, hadsereggel, demokráciával, reformkorral.

OMM: Dualista állam, együttműködő gazdaságok, közös ügyek, két világváros, Millenniumi ünnepek, nemzetiségek és kisebbségek helyzete, demográfiai változások, migráció, mindennapok, életmód, oktatás stb.

Kapcsolatteremtés a fegyverekkel, hadsereggel, demokráciával, reformkorral, 1848/49-cel, közösség és hatalom szimbólumaival.

Világháborúk: tömegháborúk, a hadviselés új módszerei, főbb frontok, mindennapok, életmód, pusztítás/pusztulás mértéke, a háborúk hosszú távú következményei, hidegháború stb.

Kapcsolatteremtés a fegyverekkel, hadsereggel, közösség és hatalom szimbólumaival, gazdasági élet szereplőivel, környezetpusztítással, táplálkozással, energia-forrásokkal, higiénéjével, orvoslással, kommunikációval.

Horthy korszak: Trianon és hatásai, konszolidációs politika-Bethlen szerepe, gazdasági válság hatása, revíziós külpolitika, zsidótörvények, sodródás a háború felé, mindennapok, életmód.

Kapcsolatteremtés a fegyverekkel, hadsereggel, világháborúkkal, közösség és hatalom szimbólumaival, gazdasági élet szereplőivel, környezetpusztítással, táplálkozással, energia-forrásokkal, higiénéjével, orvoslással, kommunikációval, OMM-val.

Kádár-korszak: 1956 utáni megtorlások, emigráció, gazdasági jellemzők, gulyáskommunizmus-fridzsiderszocializmus, legvidámabb barakk, eladósodás, mindennapok, életmód, demográfiai jellemzők stb.

Kapcsolatteremtés a hadsereggel, világháborúkkal, gazdasági élet szereplőivel, környezetpusztítással, táplálkozással, energia-forrásokkal, kommunikációval, demokráciával.

Rendszerváltás és ami utána következik: nemzetközi helyzet, tömegesemények, pártprogramok, szovjet csapatok kivonása, gazdasági orientáció változása, piacgazdaságra való áttérés nyeresége és veszteségei, 1. szabad választás, irány a NATO és az EU, mai társadalmi-gazdasági problémák, állampolgári jogok és kötelességek, civilszféra helyzete, diákjogok és oktatás stb.

Kapcsolatteremtés a hadsereggel, közösség és hatalom szimbólumaival, gazdasági élet szereplőivel, környezetpusztítással, táplálkozással, energia-forrásokkal, kommunikációval, demokráciával, Horthy-korszakkal, Kádár-korszakkal, demokráciával.

IV. Középiskola bázis tanterve

Az egyetemes és a magyar történelmi események bizonyos pontokon szorosan összekapcsolódnak, ezt a hosszabb fejezetekre osztott kerettanterv nem tudja visszaadni. Amennyiben gyors váltásokkal, szinte szinkronban mutatjuk be az egyetemes és magyar vonatkozásokat, akkor pedig túl mozaikossá válik a kép. Ezért **egy „kombinált megoldásra” teszünk javaslatot. 9. osztályban egy hosszabb alapozó szakasz után csak egyetemes történelemmel foglalkoznánk** (ez lényegében a régi kerettanterv és főleg gyakorlat alapján is így volt, amikor a 9.-es tananyag a kora középkorig jutott) **a XVIII. század végéig, míg 10. osztályban hosszabb magyar tananyagot dolgoznánk fel.** A magyar események tárgyalásakor azonban rendszeresen, ahol szükséges (például: államalapítás, tatárjárás, perszónáluniók, Oszmán Birodalommal folytatott háborúk stb.) nemzetközi kitekintést végeznénk, ezáltal az egyetemes anyag ismételése is megvalósulna. A 9.-es tananyagban az ókornál lényegében nincs „párhuzamos” magyar tananyag, a középkort és a kora újkort pedig nem részleteznénk kronologikus rendben, inkább „nagy léptékekben” és tematikusan dolgoznánk fel.

11. és 12. osztályban a tananyag (a XVIII. század végétől) is részletesebben tárgyalja a történelmi eseményeket és jobban össze is fonódnak az egyetemes és magyar események. Így rövidebb korszakokat bejárva, kisebb fejezetekre bontva a tananyagot, közelebb hoznánk az egyetemes és magyar történelmet.

Egy bázis szemléletű kerettanterv felépítése nem elégedhet meg a tartalmak címszavas felsorolásával, hanem részletes tematika kell annak tisztázására, mi az, ami mindenki számára kötelező, ami valóban műveltségi alapot ad, része a nemzeti identitásnak, koherens történelmi tudást biztosít, kompetencia szintjei és ismeretanyaga jogosan várható el minden érettségire készülő diáktól. E tanulmány keretei nem teszik lehetővé, hogy ezt részletesen bemutassuk, így most csak a **főbb korszakokat/témaköröket jelezzük.** Amit fontosnak tartunk leszögezni, hogy a politikatörténeti témák tárgyalása mellett/közben is **mindig megjelenéne a kor fontosabb gazdasági-társadalmi-demográfiai jellemzői és mindig megvizsgálandó lenne, hogy „hogyan éltek, gondolkodhattak” a korabeli emberek.** Fontosnak tartjuk a művelődés-kultúra-vallások témakörök hangsúlyos megjelenítését is.

A kiegészítést tartalmazó anyagrészek csak javaslatok, attól a tanár eltérhet, egyéni ötleteit, lehetőségeit beleépítheti.

A tervezés a jelenlegi óraszámok figyelembevételével készült, tehát 9-10. évfolyam heti 2-2 óra, 11-12. évfolyam 3-3 tanóra.

9. osztály

Egyetemes történelem

Óra	Bázis tanterv	Választható kiegészítő témák
8-12	Alapozás-történelmi források feldolgozása	Projektek
2-4	Őskor	Ősi civilizációk más kontinensen
3-6	Ókori Kelet – civilizációk, vallások	Perzsia
4-8	Athén és Spárta	Nagy Sándor és a hellenizmus
4-8	Köztársaság kori Róma és Augustus, Pannónia	Népvándorlás kora
3-6	Kereszténység születése, elterjedése, a középkori nyugati egyház szerepe, bencések, szkizma, iszlám születése	Szentföld története, görög-keleti vallás sajátosságai
5-12	Korai és virágzó középkor gazdasági, társadalmi jellemzői, művészeti stílusai, a középkori város jellemzői	Arab hódítás, Oszmán Birodalom, vikingek, pestisjárványok
7-14	Földrajzi felfedezések és gazdasági-társadalmi következményei, reformáció, abszolutisztikus és alkotmányos monarchiák, felvilágosodás, felvilágosult abszolutizmus	Angol polgárháború, nagyhatalmi küzdelmek a XVII. században és a XVIII. században, Lengyelország felosztása, Francia abszolutizmus válsága
36-70		

10. osztály

Magyar történelem

Óra	Bázis tanterv	Választható kiegészítő témák
9-16	A magyarság őstörténete, vándorlása, honfoglalás, államalapítás, László és Kálmán, tatárjárás és IV. Béla; gazdasági élet, társadalmi jellemzők, mindennapok	Trónharcok, Horvátország és Dalmácia elfoglalása, II. András, Aranybulla
7-14	Anjouktól Hunyadi Mátyásig	Nagy Lajos hadjáratai, kísérletek egyetem létrehozására
9-18	Két,- majd három részre való szakadás jellemzői és a hozzá vezető út, Erdélyi Fejedelemség születése, berendezkedése, reformáció kulturális hatása, Zrínyi Miklós	Dózsa-féle parasztháború, Bocskai István, Thököly Imre
5-10	Török kiűzésétől a Rákóczi szabadságharcig	Rákóczi család története
6-12	Magyarország a XVIII. században: Mária Terézia, II. József, felvilágosult abszolutizmus, demográfiai változások, nemzetiségek jellemzői	Államszervezet, Pragmatica Sanctio, nemesi testőrség, jozefinisták, II. József visszavont intézkedései
36-70		

11. évfolyam

Óra	Bázis tanterv	Választható kiegészítő témák
5-8	Francia forradalom és Napóleon; Magyarország a korban	Hatalmi koalíciók a franciák ellen; Martinovics mozgalom
3-6	Szent Szövetség kora, eszmerendszerek	Bécsi Kongresszus, utópista szocialisták
3-6	USA születése, alkotmánya, polgárháborúja, demográfiája, etnikai jellemzők	Bölnyvadászok tragédiája, vasútépítés, aranyláz
8-16	Reformkor Magyarországon	A rendi országgyűlés működése, centralisták, Ellenzéki Párt
3-6	Ipari forradalom szakaszai, demográfiai következményei, életmódra gyakorolt hatásai	Textilipar fejlődése, húzóágazatok
2-4	Európán kívüli világ	Afrika gyarmatosítása
6-12	1848 Európában és Magyarországon	Hadi események részletezése, Görgei-Kossuth vita
4-8	A nemzetállamok létrehozása	Balkán-kérdés
8-12	Kiegyezés előzményei, tartalma, működése, gazdasági, társadalmi, politikai élet a Monarchiában	Bach-huszárok, Októberi Diploma, Februári pátens, pártstruktúra a dualizmus korában
8-12	I. világháború előzményei, okai, menete, főbb frontvonalak, a hadviselés új formái, békerendszer	A világháború nagyobb csatái, az Európán kívüli rendezés
3-6	Oroszország és forradalmi hullám a világháború végén	Szociáldemokrácia, Bolsevik Párt
5-10	Magyarország az első világháborúban, őszirózsás forradalom,, Tanácsköztársaság, Trianon	Tanácsköztársaság harcai
56-106		

12. évfolyam

Óra	Bázis tanterv	Választható kiegészítő témák
2-4	Gazdasági fellendülés, mindennapok változásai, gazdasági válság és következményei	Weimari Németország, Anglia és Franciaország a válságban
2-4	Mussolini, fasiszmus, Hitler ideológiája, a náciizmus	Gyárfoglaló mozgalmak, Mussolini hatalomra kerülése
4-6	Magyarország és a bethleni konszolidáció, a Horthy-rendszer alapvonásai	Teleki Pál, Klebelsberg Kúnó, a gazdasági válság hatásai, megoldási kísérletei
2-5	Sztálini diktatúra	Lenin és Trockij, iparosítás menete, Szovjetunió létrejötte, tábornoki kar ellenei perek, nemzetiségi kérdés, ukrán „éhínség” mint genocídium
2-5	Magyarország az 1930-as években, revíziós politika eredményei és következményei	ellenzéki pártok: kommunisták, szociáldemokraták, liberálisok, nyilas mozgalom; népi írók-szociográfiák
5-9	II. világháború előzményei és a háborús felek, erőviszonyok, diplomácia, fordulópontok	Szövetségekötések, furcsa-háború, Vichy, Európán kívüli frontok
2-5	Holokauszt, roma Holokauszt	zsidóság a holokauszt után
4-8	Magyarország részvétele a második világháborúban, Voronyezs, német megszállás, kiugrási kísérlet, felszabadító harcok, Szálasi rémuralma, az ország kifosztása	Kassa bombázásának történelmi vitája, „hideg napok” kontra délvidéki magyarok kálváriája, román kiugrás sikere, békemozgalmak, Balatonszárszó
3-6	Hidegháború-korszaka 1956-ig, vasfüggöny, fegyverkezési verseny, német kérdés, ENSZ	Koreai-háború, desztalinizáció kezdetei
4-6	Magyarország szovjetizálása, népmozgások a háború után, Rákosi rendszer	Malenkij-robot itthon és a határon túli magyarok körében, választási eredmények összehasonlítása, felvidéki magyarok letelepítése a szlovák-magyar lakosságcsere következményeként
2-4	1956	Nemzetközi háttér, Suez
2-4	Gyarmati rendszer felbomlása, Közel-Kelet, Kína	Vietnám, India, palesztinok helyzete, Jeruzsálem
2-4	Kétpólusú világ versenye és megszűnése	Romániai helyzet, prágai tavasz, Lengyelország Szovjetunió utódállamai, Jugoszlávia felbomlása
3-7	Kádár-korszak	mezőgazdaság sikerei, öngyilkossági és demográfiai mutatók, sikerágazatok, magyar atom

2-5	Rendszerváltás folyamata	Demokratikus ellenzék, kapcsolattartás a határon túli magyarokkal, táncház mozgalom, „Unokáink is látni fogják”
2-4	Magyar Köztársaság intézményei, működésük, állampolgári jogok	MTA, MTV, Budapest és a kerületek önkormányzata, oktatási ombudsman
2-4	Globalizálódó világ és benne Magyarország helyzete	A kultúra „amerikanizálódása, gyorsétermek, a filmkultúra változásai
2-4	EU és benne Magyarország helyzete	Régiók Európája, agrártámogatási rendszer, Leonardo és Comenius program, diplomáciai együttműködés, EU frakciók jellemzői, Széchenyi-terv
1-3	Demográfiai anomáliák és benne Magyarország helyzete	Ratkó-unokák, skandináv-modell
46/96		

Szerzők: Baracs Nóra és Repárszky Ildikó

A tanulmány a Nyílt Társadalom Alapítványok támogatásával készült.